

KAUNID DAAMID OLÜMPOSELT

I

HERA (JUNO) JÄÄB ILMA ERISE KULDÕUNAST

Vanakreeka usundilugu seostub eelkõige OLÜMPOSE mäega, kus paiknes jumalate valitseja ZEUSi inimsilmale nähtamatu palee, kuid ka teiste jumalate, nn. olümplaste eluase. Olümpose mägi on tõepoolest olemas. See paikneb Kirde-Kreekas Egeuse mere rannikul ning on Kreekamaa kõrgeim tipp (2917 m). Olümpia linn (*olümpiamängude häll*) asub hoopis Lõuna-Kreekas Peloponnesose poolsaarel.

Hera oli Kronose¹ ja Rhea tütar, kellest sai oma venna Zeusi abikaasa. Hera armukadedus ja raev jälitasid tema võistlejaid – Zeusi armukesi – ning isegi nende lapsi (näiteks Heraklest). Kui troojalane Paris otsustas kuldõuna anda Aphroditele, muutus solvunud Hera koos Athenaga kõigi troojalaste vaenlaseks.

Juno Sospita. Vatikani Muuseum

Juno Regina. Vatikani Muuseum

Herat peeti abielu- ja sünnitusjumalannaks. Hera püha loom oli lehm ja teda ennast nimetasid kreeklased veisesilmseks. Hera sümboliks oli paabulind, kuid ka kägu. (Zeus moondas end vihmast nõretavaks käoks ja puges Kreetal puhkava Hera rindade vahele sooja. Õigel hetkel sai linnust taas taevakuningas ja nii neist paar saigi.)

Rooma usundiloos pandi Herale nimeks JUNO ja Zeus sai nimeks JUPITER. Mõlema jumala nime kasutavad eurooplased tänapäevalgi: *juunikuu* on saanud oma nime Junolt ja prantslaste *jeudi* (neljapäev) on **Jupiteri päev**.

Roomlastele oli Juno palju tähtsam jumalanna kui kreeklastele Hera. Juno kuulus koos Jupiteri ja Minervaga nn **Kapitooliumi triaadi** e. kolmikusse (roomlaste kolm kõige tähtsamat jumalat). Ka roomlannad austasid Junot kui abielu kaitsjat. 1. märtsil tähistati

antiikses Roomas **Matronalia**'t (ladina k.: *matrona* – abielunaine). Tavakohaselt ohverdati sel päeval Junole emis. Meilgi on juurdunud komme 8. märtsil naistepäeva tähistada.

Rooma linnuses Kapitooriumil oli **Juno Moneta**² (*hoiataja Juno*) tempel koos rahapajaga. Just selle templi juures paikneva rahapaja järgi saigi sõna *moneta* oma teise tähenduse – *münt*, venelaste *монета*, inglaste *money*. Samas templis hoiti ka pühi hanesid, kelle kaagutamine oli kord päästnud Kapitooriumi gallide rünnakust. Mitmes kaugemas linnas oli Juno lausa esimese järgu jumal. Neis paikades austati teda **Juno Regina** (lad. k.: *regina* – kuninganna) või **Juno Sospita**'na (lad. k.: *sospita* – avitaja, päästja).

Renessansi ajastu kunstis kasutati vahet tegemata nimesid Juno ja Hera. Hea toon näeb ette, et ka Tallinna Prantsuse Lütseumi praegused õpilased ja vilistlased kasutaksid neid kahte nime sünonüümidenä. Näiteks: „Tulin siia ilma Keskaigla sünnitusosakonnas Juno (Hera) valvsa pilgu all.” Selline mõistukõne tuleks tavakeelde tõlkida järgmiselt: „Olen täiesti normaalne inimene, ei kokuta ega hammusta, hinded tunnistusel on Harju keskmised, ägedaid peavalusid sageli ei esine.”

Nüüd meenutame, armsad noored lugejad, mis asjaoludel Hera Erise kuldõunast ilma jäi. Saatuslik sündmus, mis põhjustas pika Trooja sõja, algas suurest pulmapeost: merejumal Nereuse tütar, “hõbejalgne” Thetis anti naiseks surelikule inimesele Peleusele, kes valitses Põhja-Kreekas elava kogukonna üle. Peleus ja Thetis (tulevase Trooja sõja kangelase Achilleuse vanemad) kutsusid oma pulmapeole palju jumalaid, kuid jätsid kutsumata **tülijumalanna Erise**. Kui pulmad olid täies hoos, heitis Eris kättemaksuks pulmaliste hulka kuldõuna, millele oli kirjutatud “kõige kaunimale” (*siit ka Erise õun ehk tüliõun*).

P. P. Rubens. *Parise kohtuotsus*. Rahvusgalerii, London.

Pulmalistest ihaldasid õuna endale kolm kaunitari: Zeusi abikaasa Hera (Juno), tarkusejumalanna Athena (Minerva) ja armastusjumalanna Aphrodite (Venus). Mida teha? Kes langetab otsuse? Vaieldi, vaieldi ja otsustati viimaks, et naise ilu üle otsustagu kõige kaunim surelik mees – Trooja kuningapoeg PARIS. Nii tõttasidki kolm jumalannat Parise juurde Troojamaale (tänapäeva Türgis), kus noormees karjatas lambaid Ida mäe jalamil.

“Siin me oleme,” lausuvad kaunitarid. “Anna õun sellele, kes on sinu meelest meist kolmest kõige ilusam!”

Parise valik langes Aphroditele, kes töötas noormehele maailma kõige ilusama naise armastust. Kõige ilusam naine oli Sparta kuninga Menelaose abikaasa HELENA.

Veel üks pikantne lugu taevakuningannast Herast. Te ju teate, et kreeklaste vägilase Heraklese ema oli surelik naine, isa aga peajumal Zeus. Kui Herakles ilmale tuli, viis Zeus imiku hetkeks Olümposele ja poetas magava Hera kaissu, kus poiss kohe naise rinnanibu oma suhu võttis. (*Nii tahtis Zeus poja Hera jumaliku rinnapiimaga tugevaks muuta.*) Kui Hera liiga ägedalt imeva Heraklese rinna küljest lahti rebis, purskus tema rinnast piim. Seda piima näeme meiegi sügis- ja talveöödel tähistaevas. See on Linnutee e. Galaktika (kreeka k.: *gala* – piim). Prantsuse keeles on Linnutee *Voie lactée* (piimatee), inglise keeles *Milky Way* ja vene keeles *Млечный Путь*.

¹**Kronos** – titaan (hiiglane); temast sai Rhea abikaasa; ta neelas alla oma lapsed, niipea kui Rhea oli nad sünnitanud; viimasena sündis Zeus, kuid tema asemel andis Rhea Kronosele mähkmeisse mässitud kivi; täiskasvanuna tõukas Zeus isa troonilt ja sundis oma õed ja vennad välja oksendama

²**Juno Moneta** – Hoiataja Juno; pärimuse kohaselt hoiatas Juno roomlasi maavärina eest

MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Zeusi ja Hera isa Kronos neelas kõik oma lapsed alla. Kuidas pääsesid Zeus ja Hera?
2. Kuidas kutsuti rooma usundiloos kreeklaste Zeusi, Herat, Athenat ja Aphroditet?
3. Miks on Hera üheks tunnuslinnuks kägu?
4. Millise eluvaldkonna kaitsja oli kreeklaste Hera ja roomlaste Juno?
5. Kuidas seletad mõisteid Juno Regina, Juno Moneta, Juno Sospita?
6. Mis on Kapitoorium ja kus see paikneb?
7. Mis on Kapitooriumi triaad?
8. Miks Hera (Juno) troojalasi vihkas?
9. Kuidas seletati kreeka mütoloogias Galaktika (Linnutee) teket?
10. Millised eesti keele või meie koolis õpitavate võõrkeelte sõnad on tuletatud Jupiteri ja Juno Moneta nimedest?

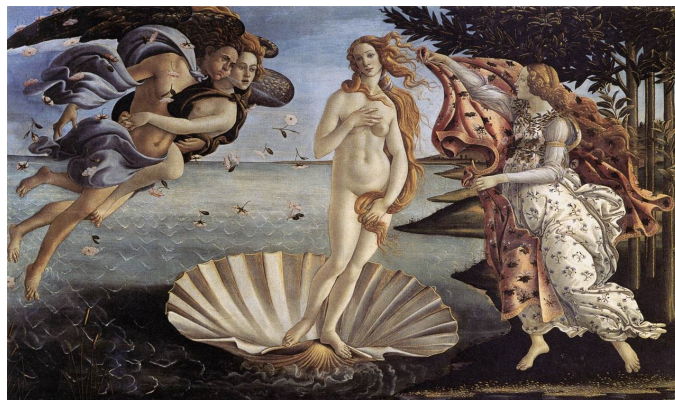
II

APHRODITE (VENUS) LEINAB IMEILUSAT ADONIST

Kindlasti on just Aphrodite kõigist olümplastest enim kunstnikke paelunud. See on ka loomulik, sest tema peamiseks ülesandeks oligi kõigile ja kõikjal ning igal ajal sisendada armastust.

Hesiodos¹ arvab teadvat, et Aphrodite sündis merevahust. Ja see juhtus nii: kui Kronos oma isa sirbiga kastreeris², langesid Uranose genitaalid³ merre ja kattusid valge vahuga. Vahtu tekkis aina juurde ja lõpuks võttiski tohutu vahukera naisterahva kuju. Tõepoolest – kreeka sõna ‘aphros’ on meie keeles merevaht.

Kõige tähtsam Aphrodite kultuse paik asus Kythera saarel, sest just sinna olevat ta hiiglaslikul merekarbil randunud, nagu kujutab seda sündmust itaalia vararenessansi kunstnik **Sandro Botticelli** oma kuulsal maalil ”Venuse sünd”.

NB! Suurenda pilti!

Botticelli. Venuse sünd. Uffizi Galerii, Firenze

Aphrodite abikaasaks sai tule-, sepatöö- ja vulkaanilise tegevuse jumal HEPHAISTOS (Vulcanus), aga naine pettis meest sõjajumal ARESega (Marsiga). Just viimasest sündis tal poeg EROS⁴. Eros oli oma ema saatja, tiivuline vibukütt, kelle nooled sütitasid armastust ning kelle armastatu oli PSYCHE (Hing). Nende lugu on inspireerinud kunstnikke nagu: **François Gérard**⁵, **Antonio Canova** jt.

Teiseks Aphrodite tähtsaks kultuse paigaks oli Küpros. Siin väideti, et merevahust sündinud jumalatar üksnes peatus hetkeks Kytheral, edasi suundus aga Küprosele. Kuid oli ka teine müüt. Küprosel elas kujur nimega PYGMALION, kes armus enda loodud marmorkujusse. Aphrodite, heldinud nii skulptuuri ilust kui ka noormehe tunnetest, elustas kuju ja Pygmalion võttis ta naiseks. Lugu Pygmalionist inspireeris **G. B. Shaw**⁶ samanimelise komöödia kirjutamisel. Hiljem komponeeris **F. Loewe**⁷ selle näidendi põhjal muusikali ”Minu veetlev leedi”.

Tuntud on ka Aphrodite armulugu Troojamaa karjuse ANCHISESega. Noormees, karjatanud terve päeva Ida mäe jalamil lambaid, seadis end päikeseloojangul oma onni magama. Just sel hetkel nägi ta enda ees pimestavalt ilusat noort naist, kes anus kaitset teda jälitava Hermese eest. Ega noorukil muud üle jäänudki, kui daamile onnis peavarju pakkuda. Sellest ühendusest sündis AINEIAS (roomlaste Aeneas) – üks Trooja sõja kangelastest. Aineiasel õnnestus põlevast Troojast põgeneda ja pika ekslemise järel Itaalia rannikul randuda. Rooma luuletaja Vergilius tegi troojalaste heeroose oma eepose “Aeneis” peategelase.

NB! Suurenda pilte!

a) *Milose Venus. Louvre (originaal)*

b) *Praxiteles. Arles'i Venus. Louvre. (rooma koopia)*

c) *Praxiteles. Kapitooriumi Knidose⁸ Aphrodite. Kapitooriumi muuseum, Rooma (rooma koopia)*

Armastusjumalanna armulool imeilusa Foiniikia noormehe ADONISega on aga väga traagiline lõpp. Aphrodite oli temasse sedavõrd armunud, et ei pööranud enam üldse tähelepanu ei seaduslikule abikaasale ega Aresele. Just viimase tahtel murdis metssiga noormehe tükkideks. Nähes, mis juhtunud, puhkes Aphrodite kibedalt nutma ja tema pisaraist said uued lilled – anemoonid.

NB! Suurenda pilte!

Canova. Venus ja Adonis. Borghese galerii

Canova. Amor ja Psyche. Marmor. Louvre

Vahekorra Hermesega sündis Aphroditel poeg, kellele pandi selline nimi, mis meenutaks mõlemaid vanemaid – HERMAPHRODITOS⁹. Kui poiss läks suplema Halikarnassose lähedal voolavasse allikasse, armus temasse selle allika nümf. Leidmata Hermaphroditose vastuarmastust, surus nümf end noormehe vastu nii tugevalt, et neid ei saanud enam ealeski lahutada ja neist sai mõlemasooline olend.

Lõpetuseks olgu mainitud, et Aphrodite oli ka Trooja sõja ajendaja. Kui noor prints PARIS pidi Erise tüliõuna ühele kolmest jumalannast (Hera, Athena, Aphrodite) andma, töötas just Aphrodite Parisele kõige ilusama sureliku naise armastust.

¹**Hesiodos** (umbes 700 e. Kr.) – kreeka luuletaja; oma teoses “Theogonia” (“Jumalate põlvnemine”) tõlgendab ta maailma teket müütide kaudu

²**kastreerima** – kohitsema, sugunäärmeid kõrvaldama

³**genitaalid** – suguelundid

⁴**Eros** (rooma Amor) – Erose nimest on tuletatud sõnad ‘erootika’ ja ‘erootiline’

⁵**François Gérard** – loe: fra(n)suaa žeraar

⁶**George Bernard B. Shaw** – loe: šo

⁷**Frederick Loewe** – loe: löu

⁸**Knidos** (Cnidus) – vanakreeka linn Väike-Aasias; siin Aphrodite templis hoiti Praxitelese loodud Aphrodite kuju originaali, millest on säilinud mitmeid rooma koopiaid

⁹Hermaphroditose nimest tuleb ka sõna ‘hermafrodiit’ – kahesooline olend

MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Kuidas kirjeldab Aphrodite sündi vanakreeka luuletaja Hesiodos?
2. Milline maailmakuulus itaalia vararenessanssi esindav kunstiteos kujutab Aphrodite sündi?
3. Lugu Pygmalionist inspireeris G. B. Shaw’ d samanimelise komöödia kirjutamisel. Hiljem komponeeris F. Loewe selle näidendi põhjal muusikali “Minu veetlev leedi”. Kes oli Pygmalion ja mis temaga juhtus?
4. Miks on Aphroditet (Venust) kunstis enam kujutatud kui ühtegi teist Olümpose jumalat?
5. Armastusjumalannat kujutavatest skulptuuridest on kuulsaimad *Milose Venus* ja *Knidose Aphrodite*. Mida tähistavad sõnad *Milos* ja *Knidos*?
7. Mida tead Aphrodite armsamast Adonisest? Keda tänapäeva filmi- ja lavatähtedest või oma koolikaaslastest pead *Adoniseks*?
8. Aphroditel oli kolm poega. Kuidas neid kutsuti ja millega nad tegelesid?
9. Miks Aphrodite Trooja sõjas troojalasi soosis?
10. Kes või mis on hermafrodiit? Milline on selle sõna päritolu?

III

MEHINE ATHENA (MINERVA) SOOSIB TEGUSAID MEHI

Athena oli suur jumalanna peamiselt Ateena linnas. Kuigi Athena oli tarkusejumalanna, pidasid koolid ja palestrad¹ oma kaitsjaks hoopis nutikat Hermest. Athenal oli ka teine nimi – PALLAS, mis on tõlkes 'neiu'. See viitab sellele, et tegemist oli neitsiliku jumalannaga. Athena oli teaduste (ka õigusteaduse) kaitsja. Seetõttu on ta mitme riigi parlamendi või justiitsministeeriumi logoks (tema kuju näeb Austria parlamendihoone ees Viinis). Athenat kujutati aigisega (rinnakilbiga), kiivri, ja odaga, ka mao ja öökulliga. Daami aigist ehib Medusa pea, tema lemmiku – vapra sangari Perseuse kingitus.

Athena ema oli Zeusi esimene abikaasa METIS. Zeus aga neelas Athenat kandva Metise alla, sest vanaema Gaia ennustas, et pärast Athenat sünnitab Metis poja, kellest saab jumalate kuningas. Seepärast sündiski Athena Zeusi peast.

NB! Suurenda pilte!

a) Pheidias. *Athena Lemnia*². Albertinum. Dresden

b) Gustav Klimt. *Pallas Athena*. Õli lõuendil. Viini Ajaloomuuseum

c) *Athena aigisega (rinnakilbiga)*. Rooma koopia vanakreeka pronksoriginaalist. Louvre

Tarkusejumalanna sünd leidis aset veidi enne gigantomahhiat e. võitlust gigantidega. Sõja puhkedes asus ta kohe erilise vaprusena võitlema isa poolel. Oma sündimise hetkest lahutamatu relvadega tappis ta kaks giganti.

Vanakreeka autorite kirjeldustest jääb tihti mulje, et Athena tegeles sõjaasjandusega võrdväärselt sõjajumal Aresega. Ta võttis aktiivselt osa Trooja sõjast. Loomulikult oli ta ahvilaste (kreeklaste) poolel, sest Trooja prints Paris andis ju ihaldatud Erise õuna Aphroditele. Polnud harv juhul, kui Athena lahingusteeni pealt vaadates ei suutnud end vaos hoida ja ise suure tuhinaga lahinguväljale tormas.

Athena eriline soosik oli Odysseus, kes ilma tema abita poleks eales saatusliku Trooja hobuse ehitamise idee peale tulnud. Kui Odysseust koduteel Poseidon kimbutama hakkas, päästis Athena ikka oma lemmiku viimsel hetkel surma küüsisist.

NB! Suurenda pilte!

a) Athena ja Herakles. Vanakreeka vaasimaal

b) Pallas Athena. Vanakreeka vaasimaali koopia

c) Medusa pea Athena aigisel (rinnakilbil). Vanakreeka vaasimaal

Ka Heraklesele oli just see jumalanna vägitegude sooritamisel suureks toeks. Ja ega Perseuski poleks Medusal pead otsast raiuda saanud, kui Athena poleks talle soovitanud Medusa kivistava pilgu vältimiseks peeglit kasutada. Lühidalt – sellele mehisele naisele sümpatiseerisid üksnes mehised mehed.

Peale sõdimise oskas Athena veel hästi kududa ja heegeldada. Seda õpetas ta ka esimesele naisele Pandorale, kes need meile edasi õpetas. Kord kutsus Lüüdiast pärit neiu nimega ARACHNE tarkusejumalanna võistukudumisele. Et Arachne kujutas kangal Athena õdedevendade armuseiklusi, moondas vihane jumalanna ta ämblikuks (kes tänapäevani oskab suurepäraselt võrku kududa).

Kord läks Athena Olümposel tülli oma onu Poseidoniga küsimuses, kumb neist Ateenal linna oma haldusse saab. Zeusil ei jäänud muud üle, kui määrata nii tähtsa probleemi lahendamiseks üldkoosolek. Pleenumi otsus oli järgmine: linna saab endale see jumal, kes elanikele enam kasu toob. Poseidon viskas oma kolmhargi Akropoli kalju sisse, kust hakkas voolama allikas. Athena lõi jalaga vastu maad ja maast kerkis oliivipuu. Nii saigi Athenast Atika pealinna kaitsejumal.

5. saj. e. Kr. toimusid Ateenas suurejoonelised ehitustööd. Arhitektid Iktinos ja Kallikrates projekteerisid suurejoonelise **Parthenoni**³, templi, kuhu paigutati kuulsa skulptori **Pheidias**e loodud Athena kuju. Ehitise 160 meetri pikkuse marmorfriisi reljeefid kujutasid Ateenas peetud panantenaiade⁴ rongkäiku. Selle üle 300 inimese ning paarisaja hobusega reljeefikunsti

hiigeltöö juures oli samuti kaastegev Pheidias. Kui 17. saj. Veneetsia vabariigi väed piirasid Ateenat, kasutasid linna valdavad türklased Parthenoni püssirohulaona. Osa reljeefidest, mis pääsesid plahvatuselt, viis inglane lord Elgin 19. saj. algul Londonisse Briti Muuseumi. On olnud juttu nende tagastamisest Kreekale.

NB! Suurenda pilte!

a) Leo von Klenze. (1784-1864). Ateena Akropol. Õli lõuendil, München

b) Parthenoni sees paiknenud Athena Parthenose miniatuurne marmorkoopia. Rahvusmuuseum, Ateena.

c) Parthenon tänapäeval

Akropolile pääses läbi sammastatud väravaehitise. Paremat kätt, veel väljaspool väravaid, kerkis kõrgel terrassil väike Athena Nike tempel, mis on tänapäeval fragmentidest taastatud. Ka selle hoone projekteeris Kallikrates. Väravast siseneja nägi kõigepealt linna kaitsjanna hiiglaslikku kuju, mis oli arvatavasti samuti Pheidiasse töö. See kuju oli nii suur, et jumaladari käes oleva oda ots ja kiivri ülemine kaunistus olid näha kaugelt Saroni lahte⁵ sisenevatelt laevadelt.

¹**palestra** – sportimiskoht (algselt vabas õhus, hiljem ka ruumis)

²**Athena Lemnia** – Athena Lemnose saarelt

³Ettevaatust sõnadega Parthenon (Neitsiliku Athena tempel: sõnast *parthenos* – ‘neitsi’) ja Panteon (kõigi jumalate tempel; sõnast *pan* – ‘kõik’)

⁴**panantenaiaid** – Athena auks iga nelja aasta tagant korraldatud hiigelpidustused Ateenas

⁵Saroni lahe ääres paikneb Ateena sadam Pireus

MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Kus veetis Athena oma lapsepõlve?
2. Athenat nimetati tihti Pallas Athenaks. Miks?
3. Kelle poolel oli Athena Trooja sõjas? Põhjenda.
4. Kirjelda Ateena Akropoli Periklese ajastul!
5. Kuidas eristad sõnu *Parthenon* ja *Panteon*?
6. Kes olid Athena erilised lemmikud?

7. Millisel Eesti ministeeriumil või riigiasutusel sobiks oma logoks võtta Athena kuju?
8. Tihti kujutatakse Athenat koos ühe linnuga. Millisega?
9. Athena kinkis Ateena linnale ühe puu. Millise?
10. Kas Londonis paiknev Briti Muuseum peaks tagastama Kreeka riigile Parthenoni friisi osad? Põhjenda!

IV

ARTEMIS (DIANA) OLİ TIHTI KA ÜLIMALT JULM

Tagasihoidlikumalt veetis oma päevi Apolloni kaksikõde neitsilik jahi- ja loodusjumalanna Artemis. Teda kujutati enamasti lühikeses rüüs, nool ja oda käes, saatjaiks hirv ja nümfid. Tema kaksikvend oli Apollon, nende vanemateks Zeus ja titaanide tütar **Leto**.

Armukade Hera jälitas Letot, andmata talle kuskil asu. Pärimuse kohaselt keeldusid kõik kohad Letole varjupaika andmast, kartes võimsa Hera kättemaksu. Lõpuks leidis Leto varjupaiga ujuval Delose saarel ning sünnitas seal palmi all kaksikud. Tänutäheks sai Delos Zeusilt kindla asupaiga ja viljaka maapinna. Kõik, kes keeldusid Letole varjupaika andmast, muudeti konnadeks.

NB! Suurenda pilte!

Leochares (?). Versailles' Diana. Louvre, Pariis

Leochares (?). Belvedere Apollon. Vatikani muuseum, Rooma

Leto kaksikutega. Püskkaev Versailles' lossipargis

Soovinud kohe pärast sündi neitsiks jääda, polnud Artemisel rahvale huvi pakkuvaid armuseiklusi. Ühe müüdi kohaselt sündis ta oma kaksikvennast mõni hetk varem ja asus kohe Letot venna ilmaletoomisel abistama. Just sellepärast oli ta rasedate naiste kaitsejumal. Sünnitajad pöördusid tavakohaselt suurte valude puhul palvetega Artemise poole (eriti siis, kui Junolt abi ei tulnud). Ka laste kasvatamisel loodeti Artemise abile, mis seletabki põhjuse, miks Väike-Aasia linnas Efesoses talle nii uhke tempel püstitati. See tempel, mida kreeklased

ise pidasid üheks seitsmest maailmaimest, põles maha 356. a. e. Kr. Selle süütas kuulsust janunev linnaelanik **Herostratos**, kes lootis, et selle nurjatu teo tõttu läheb tema nimi ajalukku. Tegelikult oli Herostratose tegu eredaim näide vandalismist.

NB! Suurenda pilt!

Artemise tempel Efesoses (rekonstruktsioon)

Boucher. Diana pärast suplust. Louvre

Mõni pikantne lugu on siiski seotud ka Artemisega. Ühel suvepäeval sattus jahimees AKTAION metsas ootamatult nägema nümfide keskel suplevat rüütut Artemist. Jumalanna pahandas sedavõrd mehe peale, et moondas ta otsemaid hirveks ja Aktaioni oma koerad kiskusid ta lõhki. Seda stseeni on kujutanud oma maalidel Tizian, Rembrandt, Tiepolo jt. Kuid eestlastele kõige kättesaadavam sama loo kujutus on Kadrioru lossi suure saali laemaalingul.

NB! Suurenda pilt!

G. Cesari. Diana ja Aktaion. Kunstimuuseum. Budapest

Teine niisama pikantne, kuid kurva lõpuga lugu juhtus Artemist pidevalt saatva nümfi KALLISTOga, kes nagu Artemiski töötas jääda igavesti neitsiks. Zeus armus neiusse, ootas ära, mil Artemis üksi jahile läheb, moondas end naiseks, kes sarnanes Artemisega nagu kaks tilka vett ja sellisel kujul võrgutas neiu. Suur oli jahijumalanna üllatus, kui ta peagi avastas, et sõbratar on rase. Karistuseks sõnamurdmise eest moondas ta neiu emakaruks ja asus otsemaid loomale jahti pidama ja tappis ta noolega. Zeusil hakkas Kallistost kahju ja muutis ta tähtkujuks. Selle tähtkuju nimi on eesti keeles Suur Vanker, aga teistes keeltes on see tähtkuju Suur Emakaru: *la Grande Ours*, *the Great Bear*, *Большая Медведица*.

NB! Suurenda pilte!

A. Bloemaert. *Niobiidide surm*. Ermitage

Leinava Niobe kalju Sipylose mäel tänapäeva Türgis

Lõpetuseks näide kauni Artemise ülimast julmusest. Teeba kuninganna NIOBE uhkustas oma lastega (tal oli 7 poega ja 7 tütart) Leto ees, kellel oli ainult 2 last – Apollon ja Artemis. Kättemaksuks oma emale osaks saanud solvamise eest tapsid Apollon ja Artemis nooltega Niobe lapsed (niobiidid), kusjuures Apollon tappis pojad ja Artemis tappis tütred. Ahastav Niobe suundus oma sünnimaale Väike-Aasias, kus ta tardus südamevalust ja moondus pisaraid valavaks kaljuks. Temast sai ülisuure kurvastuse võrdkuju. Antiikajast peale on *niobiidide surm* olnud sagedane kunstimotiiv.

Kuulsaim skulptuur Artemisest on Leocharesele omistatav nn. *Versailles' Diana*. Kuningas Henri II sai selle kuju kingituseks Rooma paavstilt Paul IV-lt. Enne Louvre'isse ületoomist hoiti seda imelist skulptuuri pikka aega Versailles' lossi peegelgaleriis, kust ka teose nimi. Nii on ka nn. *Belvedere Apolloniga*, mida hoiti pikka aega Belvedere paavstilossis Vatikanis.

MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Millega jäädvustas end maailma ajalukku Efesose linna elanik Herostratos?
2. Kuidas hindad tema “kangelastegu”?
3. Efesose linna Artemise tempel oli üks antiikmaailma seitsmest maailmaimest. Milliseid selle aja maailmaimesid oskad veel nimetada?
4. Kuidas toimis Artemise ja Apolloni isa nendega, kes Letole peavarju ei andnud?
5. Miks kutsutakse kõige kuulsamat skulptuuri Artemisest *Versailles' Dianaks*?
6. Miks kutsutakse kõige kuulsamat skulptuuri Apollonist *Belvedere Apolloniks*?
7. Kes oli Aktaion ja kuidas on ta seotud Artemisega?
7. Kes oli Kallisto ja kuidas on ta seotud Artemisega?
9. Kas tead, kuidas nimetatakse Suure Vankri tähtkuju prantsuse, inglise ja vene keeles?
10. Kes olid niobiidid ja mis neist sai?